

Iványosi-Szabó Tibor

Ötödfél évszázad szellemi öröksége egy városközpontban

A kecskemétiak jogos büszkeséggel azonosulnak főterükkel. Kétségtelen, hogy vannak ennél díszesebbek, és talán még egy-két tágasabb is akad. Van Európában több olyan város, amelynek központját patinásabb épületek határolják. Ismerünk sok olyat, amelyek történelmet formáló események színterévé váltak. Olyan városközpontot viszont aligha találunk, amelyet — mondhatjuk évszázadok óta — négy keresztény felekezet temploma és egy zsinagóga ékesít.

Az itt szerzett látványokat — sokak számára élményeket — egyre több turista és vendég viszi magával. Azt viszont még a helybeliek közül is kevesen tudják, hogy ezek az épületek miért kerülhettek egymás közelébe, és valójában miről tesznek ma is bizonyosságot. Mivel minden város generációk közös alkotása, szobraikban, épületeikben és tereikben évszázadokat átfogó szellemiségük testesül meg. Így Kecskemét központi része az egykori mezőváros félezer esztendő szellemiségének tárgyi bizonyítéka.

A kisebb népek ritkán idéznek elő történelemformáló eseményeket. Olyan tetteket azonban gyakran hajtanak végre, amelyek nagyobb népek számára is példamutatók lehetnek. A magyar történelemből többet is említhetnénk. Az egyik ilyen a tordai országgyűlés, amelynek emlékezetes döntését ritkán emelik ki, pedig 1568-ban, már a vallásháborúk korai időszakájában, országunk keleti részében *törvényekkel* vallásbékét teremtettek a különböző felekezetek között. Ez Európában — és az egész bolygónkon — első és hosszú időre egyedülálló döntés volt. Mondhatjuk valóban kiemelkedő történelmi esemény, amire sajnos a kontinens nyugati részén fel sem figyeltek. Franciaországban négy évvel később került sor a borzalmakkal teli „*Szent Bertalan éjre*”, és az angol királyságon belül is kegyetlen leszámolások követték egymást a politikai ellenfelekként fellépő felekezetek között a következő évtizedekben. Az iszonyatokkal teli vallásháborúk pedig még száz évig pusztítottak tömegével termelőeszközöket, embereket és lelkeket.

Ezek ismeretében különösen figyelemre méltó, hogy a török hódoltság közepén levő mezővárosban, Kecskeméten már a tordai országgyűlésnél *négy évvel korábban*, 1564 tavaszán Végh Mihály főbíró házában a „*pápista Körösztényökkel*” egyezséget kötöttek az „*öreg kő templom felől*”, annak közös *használatáról*.¹ Ez az egyezés még akkor is szenzációszámba menne, ha már a következő évben megszegik az egyezkedő felek. Azonban e megbékélésnek az igazi értékét nemcsak az adja, hogy négy évszázadon át mindkét fél betartotta, és ez határozta meg a városban a felekezetek közötti kapcsolatokat, hanem főként az, hogy a civil, a polgári életben, a város igazgatásában is

1 Hornyik János: *Kecskemét városa története II.* 225. 1861. Kecskemét.

ez lett, és ez maradt a kiindulópont. Itt évszázadokon át íratlan törvény maradt, hogy a város életét ténylegesen irányító esküdtek fele katolikus, fele protestáns volt még akkor is, amikor a katolikusok aránya a városban meghaladta a kétharmadot. Az egyik évben a katolikusok neveztek meg három református esküdtet, a másikban a reformátusok három katolikus, akik közül Szent György-napkor megválasztották a főbíró. Helyettese pedig a másik felekezethez tartozott.²

E jogilag megalapozott vallási türelem érthetően nem eredményezhette azt, hogy a több ezer lakos között teljességgel ismeretlen maradjon a vallási türelmetlenség, hogy nyoma se legyen a másik vallással szembeni ellenérzésnek, olykor a bántó gúnyolódásnak. A következő évszázadok során érthetően mindkét felekezeten belül akadtak olyan felelőtlen személyek, akik ezek ellen a közös normák ellen vétettek. 1713-ban Kovács István a református templomba feltett süveggel ment be. Ezért a botrányos viselkedéséért bebörtönözték. Mivel pedig ott még ráadásul a bírakat is szidalmazta, három alkalommal 40–40 pálcára ítélték. 1724-ben az egyik csizmadia azt állította, hogy társát, ha kálvinista volna, nem büntetnék meg. Ezért 20 pálcát kapott és meg kellett ígérnie, hogy „*az Religiok között valo edgyességnek háborgatója nem leszen.*”³ Tagadhatatlan, hogy még 1816-ban is elhangzik a panasz, miszerint „*A helybeli céhek református tagjai állandóan nyugtalanúságot szítanak ecclesiájok és a tanács rendelkezési ellen.*”⁴ Néhány évvel később pedig az, hogy „*református társaik megbontani igyekeznek azt a szokást, hogy ha a fő céhmester nem katolikus, akkor a kis és az atyamesternek katolikusnak kell lennie.*”⁵

Ezen bántó megnyilatkozások ellenére az igazán figyelemre méltó mégis az, hogy a két egyházközség és a városi hatóság kivétel nélkül minden esetben megtalálta a közös nyelvet a felmerülő konfliktusok megoldására, és mindig az eredeti megállapodás szellemében jártak el, biztosították a városon belül a vallási békét. És talán még fontosabb: a vétkesek mellett az egyházak sosem álltak ki! Rendkívül sokatmondó, hogy e korrekt és valóban türelmes viszony még akkor sem borult fel, amikor egyik vagy másik felekezet közvetlen támogatást, biztatást kapott a város valamelyik földesurától annak aláadására. 1679-ben Wesselényi Pál kuruc generális — aki a város egyik földesura volt — nyújtott anyagi és politikai segítséget a kálvinistáknak templomuk felépítéséhez. Bár katonai jelenlétében fogalmazták újra a két felekezet közötti egyezséget, a kálvinisták érdemben mégsem tértek el a korábbi gyakorlattól. Az újra fogalmazott egyezségben leszögezték: „*Ha valaha valamelyik fél megbántatnék, háborgattatnék, a másik fél tartozzék mellette assistálni és oltalmazni.*”⁶ Amikor pedig a következő évben Koháry István retorziót helyezett kilátásba, ha a kálvinisták felépítik templomukat, ennek szellemében jártak el: a ferencesek házfőnöke és a katolikus hívek közösen léptek fel az engedély megszerzése érdekében a város legnagyobb földesuránál.⁷ Évtizedekkel később, egy újabb feszültségkeltés során

2 Kisfaludy Katalin: *Kecskemét önkormányzata: közigazgatás és bíraskodás.* 11–20. 1992. Kecskemét.

3 Iványosi-Szabó Tibor: *A kecskeméti magisztrátus jegyzőkönyveinek töredékei (1712–1811)* II. 66. 1998. Kecskemét.

4 Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Levéltára (később: BKMÖL) IV. Kecskemét város levéltára (később: IV.) 1504. Kecskemét Város Tanácsának iratai (később: 1504.) b/ tanácsi jegyzőkönyvek (később: b/) 1816. 144.

5 BKMÖL IV. 1504. b/ 1820. 202.

6 A korra jellemző kitétel: „*Az melyik rész pedig...ezen Contractusunkat violálná [megsértené]... közülük való két ember életének elfogyásával, és azon kívül két ezer Aranynak vinculumával büntetthessenek meg, ha pedig ez aránt Törökhöz s akár kihez is confugiálnának, duplumon, úgy mint négy ember halálán, és négy ezer Arany fizetésen Convincáltassanak...*” HORNYIK János II. 1861. 257–258.

7 Hornyik János II. 1861. 135–137.

Koháry András figyelmeztette a város vezetőit: „Úgy informáltattott hogy a Kálvinisták a Pápistáktól a pusztákat el szedvén, a Kálvinistáknak adgyák, ha így vagyon, én is az én pusztámat elveszem a Kálvinistáktól s adom a Pápistáknak.” Válaszként „együtt ülően a Tanácsban attuk vallás válogatás nélkül” a főúr tudtára, hogy egy rossz szándékú félremagyarázás jutott el hozzá, amit ő a kellő érvek alapján el is fogadott, és a felek között gerjesztett ellentét ismét felszámolódott.⁸

A magisztrátus évszázadokon keresztül következetesen vigyázott arra, hogy mindkét egyháznak egyformán mérjen, hogy mindkét felekezet papjainak és diákjainak egyformán adjon. Akár bort, akár pénzt, akár tűzifát adományozott a főbíró, mindkét egyház egyformán kapott. A sok száz eset közül csupán néhány példa: „Die 25. X-bris. Karácson első napján... Az orthodoxa és reformatata ecclesia beli öreg deákoknak és a pápista deák gyermekeknek adtunk tall. 1.”⁹ Karácsonykor „az Calvinista árva deákok hozzánk jöven cantálni, attunk nekik tall. 1, az pápista mester számára is az gyermekek kezében attunk Cantatióban tall. 1.”¹⁰ „Az két Ecclesia Papjainak szent György napkor adtam tall. 4.”¹¹ „Az két Ecclesia részere a Vacsí erdőből 40-40 öl fa adatott.” „Mivel az Budán lett költségben imputálva vagyon edgy Tallér áru Medicina, mellyett per elemosina a tiszt. Pater Franaciscanusoknak vettem, azért a Bls Reformatata Ecclesiasticusoknakis attam 1 tall.”¹² 1813-ban mindkét egyház kántorának egy időben adott a város 14-14 hold szántóföldet.¹³

A személyes kapcsolatok alakítására is mindkét fél tudatosan törekedett. Selymes János református prédikátor az ide települt piaristákról első benyomásai alapján azt jegyezte fel, hogy „békességes, csendes emberek”.¹⁴ Amikor pedig azok az oktató tevékenységüket is elkezdték, ismerkedés céljából a tiszteletükre adott ebéden a ferences atyákon kívül a kálvinista lelkészek és a város színe-java megjelent.¹⁵ 1773 januárjában, amikor a kecskeméti plébánia valójában megnyílt, „Főtisztelendő Erdélyi József úr a négy káplánnal, valamint az egész katolikus tanács és nem katolikusok közül hat előkelő, díszebéden vett részt... és késő estig a rendházban maradtak”.¹⁶ Amikor pedig 1829-ben felszentelték a görögkeleti vallásúak templomát, minden keresztény felekezet a magisztrátussal együtt részt vett mind a szentmisén, mind pedig az ezt követő ünnepi ebéden.¹⁷

Miközben a magisztrátus következetesen és nemritkán nagyvonalúan támogatta különféle anyagiakkal az egyes felekezeteket, egyben arra is nagyon ügyelt, hogy egyik egyház se tudja, vagy akarja befolyását rákényszeríteni. A tanács már a század elején leszögezte, hogy a ferencesek a magisztrátus által végzett vizsgálat előtt

8 Iványosi-Szabó Tibor 1998. 152–153.

9 BKMÖL IV. 1510. Kecskemét város számadásai (később 1510.) i/ Főbírói számadások (később i/) IV. 1510. i/ 1640–1707. Töredékek, 66-76.

10 BKMÖL IV. 1508. Kecskemét város Adópénztárának iratai (később 1508) c/ Adólajstromok (később c/) 1663. 121–123.

11 BKMÖL IV. 1510. i/ 1685/1686. 24.

12 BKMÖL IV. 1510. i/ 1716. 60.

13 A szántót érthetően a mindenkori kántorok haszonbérletként kapták. BKMÖL IV. 1504. b/ 77. 213., ill. 811.

14 Református Egyház Levéltára, Selymes János feljegyzései 66–67.

15 Papp Gyula: *Az intézet vázlatos története*. In: *A piaristák Kecskeméten való működésének 210., a társasház fennállásának 200. és a mostani gimnáziumi épület alapkövetételének 100. évfordulóján kiadott Emlékfüzet*. Kecskemét, 1925. 6–7.

16 *Kecskeméti Ferencesek Historia Domusa* II. 10. 1773. január 19.

17 IV. 1504. b/ 1829.

senkit sem büntethetnek meg. Amikor pedig 1753 januárjában a ferences házfőnök megtiltotta, hogy az egyik céh lutheránus vallását tagjai közé felvegyen, a magisztrátus részéről a „*P. Gvardián felszólított, hogy ne avassák magukat a világi tanácsot illető ügyekbe.*”¹⁸

A vallási türelemnek, a felekezetek közötti békés együttműködésnek az egyik leginkább kézzel fogható jelét abban láthatjuk, hogy csaknem hagyományossá vált: a vagyonosabb testalók más felekezetek számára is jelentős összegeket biztosítottak végrendeleteikben. 1794-ben Gomilla Konstantin görög kereskedő nemcsak saját egyházközségének hagyott komoly összeget vagyonából, hanem a többi felekezetnek is bőkezűen adományozott: „*Az katolika plébánia templomának hagyok forint ötven... A pater franciscanusok templomának hagyok forint 25... A pater piaristák templomának hagyok forint 25... A reformátusok templomának hagyok forint 25.*” A Szent Erzsébet-templomot felépíttető Czollner Mihály özvegye 1844-ben végrendeletében a „*katolikus ispotálybeli szegényeknek*” 200 váltó forintot, a református ispotálynak ugyancsak 200, az akkor még csekély lélekszámú evangélikusok és az ugyancsak néhány tucatnyi görögkeleti vallásúaknak pedig 100-100 forintot adományozott. [A főbíró éves illetménye ekkor 1000 forint volt.] Ezen túlmenően a ferencesek kolostorának 200, a kálváriára 100, a református templomnak is 100 váltóforintot adott.¹⁹

Napjainkban rendkívül erőteljes felhangot kapott, sőt olykor már a politikai zsarolás eszköze lett a másság tisztelete és a kisebbségekkel szembeni pozitív diszkrimináció. Városunk lakosai e téren is évszázadokon át mutatták, mi az emberi mérték. Bár a bajba jutottakkal, a kirekesztettekkel szembeni segítőkészség mindig is a keresztény erkölcs és civilizáció szerves része volt, nálunk ez megkülönböztetett figyelmet kapott. Szent István királyunk *Intelmei* a bizonyosság arra, hogy a magyar államon belül kezdetektől fogva különleges kedvezményeket kaptak a más kultúrkörből ide kerülők, az idegenek. A magyar jogrendszer keretein belül külön fogalomná, sőt irigyelt státusszá vált a hospes-jog, amely évszázadokon át a privilégiumok sorát biztosította a „*vendégeknek*”. Sajnos még nem volt olyan emberi közösség, amelyen belül a tételes jogokkal szemben visszaélés ne történt volna. Azt azonban célszerű kiemelni és példákkal is igazolni, hogy a magyar városokban és mezővárosokban, jogaik érthető védelme mellett — ritka kivételtől eltekintve — e téren is követésre méltó gyakorlat alakult ki.

Kecskemét a hódoltság idején nemcsak a környező több tucatnyi falu lakossága számára vált azíllummá. A XVI. század derekán az ide menekülő kunok egész városrészt alkottak.²⁰ 1600 táján Tolnából menekült ide sok-sok család.²¹ Az 1660-as évek háborúi során Somogy és Baranya falvaiból olyan tömegben szöktek ide, hogy a budai pasa lépett közbe a folyamat megállítására végett, és százával vitette vissza a jobbágy családokat a szpáhik birtokaira. Ma csaknem felfoghatatlan számunkra, hogyan volt képes egy mezőváros ismételtlen — hónapokon, olykor éveken át — lakosainak harmadát kitevő menekült befogadására és ellátására. Ráadásul súlyosabb ütközések nélkül! A magisztrátus 1689-ben egy összeírást készített, amely szerint a lakosság közel harmada, 329 családfő „*vidéki*” volt, pedig az előző négy évben már 364 család elhagyta a

18 BKMŐL IV. 1504. b/ 77. 802.

19 Iványosi-Szabó Tibor: *Kecskeméti testamentumok III. 1782–1820. 105–107., ill. IV. 282–286. 2004. Kecskemét.*

20 Káldy-Nagy Gyula: *A budai szandzsák 1546–1590. évi összeírásai.* Budapest. 1985. 345–350.

21 Hornyik János II. 1861. 115–119.

várost, és visszaköltözött korábbi lakóhelyére. Az itt maradt „vidékiek” 47 távoli településről és további öt tájegységről jöttek ide.²²

E hosszan tartó és széles körű migráció során érkeztek a városba a cigányok is a XVI. század végén. Miként a magyar lakosok, ők is jogot kaptak arra, hogy háztelket vásároljanak és adózó polgárok legyenek. A város számukra különálló közigazgatási kereteket biztosított, amely lehetővé tette, hogy zavartalanul használhassák nyelvüket, élhessenek ősi kultúrájuk, szokásaik szerint a magukkal hozott szervezetükben, közösségükben. Kisebb ügyekben saját vajdájuk bíraskodott felettük, aki ezért éppoly kedvezményeket kapott, mint a város egyes negyedeit ellenőrző kisbírók.

A török kiűzése után a korábbi migráció részben mérséklődött, és főként a kiváltó okok alakultak át. Ekkor már nem a létüket fenyegető veszélyek miatt keltek útra egyének és családok, hanem a mezővárosban várható jobb megélhetés érdekében. Az ipar, a kereskedelem és a mezőgazdaság terén jelentkező munkaerőhiány tette vonzóvá a várost. A cigányok után legrégebb idő óta a görög kereskedők éltek itt. 1690-től külön engedéllyel árusíthatták portékáikat. Bár csak száz évvel később, 1791-ben lehettek magyar állampolgárok, már 1770-től családjukkal együtt élhettek itt, és 1783-ban pópájukat is ide hozhatták.

A szabadságharc előtt a zsidóság is nemzetiségnek számított, mivel nyelvüket, vallásukat és szokásaikat tekintve eltértek, sőt elkülönültek a helyi lakosságtól. Ők is szerződéses keretek között folytathatták a kereskedést a városban. Bár csak 1840-ben biztosították a magyar törvények az ország területén született zsidók számára az állampolgárságot, lehetőségeik már a XVIII. században folyamatosan bővültek. Milhoffer István, a jeles és igen népszerű orvos nemcsak engedélyt kapott a letelepedésre, hanem házat és szőlőt is vásárolhatott.

A szlovákok a Rákóczi-szabadságharc utáni évtizedekben jöttek jelentős számban a városba. A cselédként, napszámosként ide érkezők folyamatosan asszimilálódtak, és rövid időn belül a város polgárai, gazdáik lettek. A XIX. században a helyi piarista iskolába igen sok szegény szlovák diák jött a Felvidékről, és itt ingyen tanulhattak. A későbbi szlovák értelmiség számottevő része az itt kapott adományok és tanulási lehetőség révén szerezte meg képzettségét.²³

A kézművesek és a kereskedők számát évtizedeken át bővítették az 1711 után a városba érkező németek. Ők is nagyobb részt a céhek tagjai lettek, többségükben beházasodtak, és beolvadtak a helyi lakosok közé.²⁴ Nemcsak a város gazdasági életét serkentették, hanem szép számmal került ki soraikból a helyi és az országos kultúra jeles képviselője.

Az idegenekkel és a nemzetiségekkel szembeni türelem nemcsak azt eredményezte, hogy sorra megszerezhették a városban a polgárjogot, hogy házat, birtokot vásárolhattak, hanem azt is, hogy a város tisztségviselői közé is bekerülhettek. A német anyanyelvű Czollner Mihály fiatalemberként jött a városba, és egy-két évtizeden belül az egyik legmegbecsültebb polgár és hosszú időn át a magisztrátus tagja lett. Közülük többen a város egészségügyének fellendítésében meghatározó szerephez jutottak. Szakképzett

22 Iványosi-Szabó Tibor: *Délkelet-Dunántúl szerepe Kecskemét 17. századi migrációjában*. In SZITA László (szerk.) *Baranyai helytörténetírás 13–14*. 1983–1984. 13–24. Pécs, illetve *Migráció Kecskeméten 1662–1711 között*. In Bács-Kiskun megye múltjából VII. 1985. 389–434. Kecskemét.

23 Iványosi-Szabó Tibor: *Kecskemét a késői feudalizmus korában*. In BÁRT János (szerk.) *Kecskemét története 1849-ig*. 485–492.

24 Iványosi-Szabó Tibor: *A kecskeméti német kisebbség gyökerei (18–19. század)*. Kecskemét. 2006.

bábák és orvosok (Limbeck József, Milhoffer István), az első patikusok (Falt Antal, Spatz József, Baumgartner Ferenc) közülük kerültek ki. Kiváló építészek (Fisher Boldizsár és fia, Ágoston), jeles színészek (pl. Szerelemhegyi [Liebenberger] András), pedagógusok (Hajósi [Schifferdecker] Dániel, Bauer Lénárd, Schuster Konstantin, Zimmermann Jakab) gyarapították a város kultúráját. Többen annyira azonosultak újabb hazájukkal, hogy nevüket is magyarosították.

Látható, hogy Kecskeméten minden egyes felekezet, minden betelepülő már a XVI. századtól a többi tiszteletben tartásával békében élhetett, gyarapodhatott anyagilag és szellemileg. Ha megvolt hozzá az anyagi lehetősége, a város központjában építhetett templomot, hozhatott létre imaházat, nyithatott iskolát. A néhány tucat tagot számláló zsidó hitközség a XIX. század elején kért és kapott engedélyt arra, hogy felépítse első zsinagógáját, amely ma a Fotómúzeumnak ad otthont.²⁵ A következő évtizedekben létszámában és anyagi súlyát tekintve is gyorsan növekvő hitközség 1862-ben építette fel a városközpontnak máig díszül szolgáló hatalmas zsinagógáját.

Ugyancsak ebben az évben építtette fel az evangélikus egyházközség az Ybl Miklós által tervezett rendkívül szép templomát.²⁶

Az igazi emberség, az erkölcsi szilárdság a legválságosabb helyzetekben vizsgáljuk. Nyilvánvaló, hogy egy jelentős város lakosságának helytállása mindig nagyobb horde-rejű mint néhány egyéné. Kecskemét, az ország akkori harmadik legnépesebb városa a nemzeti kultúra ápolásában és a hazafias mozgalmakban mindvégig jeleskedett. Éppen ezért lehet igazán meggyőző a város vezetőinek és a lakoságnak az alábbi néhány esemény során mutatott helytállása. A polgári forradalom első hónapjait beárnyékolta az ország számottevő részén felszított antiszemitizmus. Kecskeméten ennek semmiféle jele nem mutatkozott! Sőt a város vezetői a kirekesztés helyett *elvárták*, hogy a helyi zsidó lakosság számarányának megfelelően részt vállaljon a helyi hatalom gyakorlásából, a nemzetőri feladatok ellátásából. A helybeli zsidók ezt a bizalmat nemcsak aktív részvételükkel hálálták meg, hanem azzal is, hogy a következő év során a nemzeti hadseregbe négy önkéntes fiatalembert küldtek, ami létszámukhoz képest kétszeres aktivitást jelzett.²⁷

A bécsi kamarilla a magyar szabadságharcot azzal aknáztta alá, hogy felszította a nemzetiségek elégedetlenségét. A horvátok után a szerbek, majd pedig a románok fogtak fegyvert nacionalista törekvéseik elérése végett — *a polgári átalakulást számukra is biztosító* — magyar állammal szemben. Mindkét fronton rendkívül sok áldozatot követelő harcok dúltak, és a nemzetiségek a polgári lakosokon több helyen kíméletlen bosszút álltak. A szerbek katonai sikerei és kegyetlenkedései hatására a városon belül néhányan ellenséges hangulatot szítottak a szerb-macedon kereskedők — elsődlegesen Kozma Jakab ellen —, mondván a szerbek javára kémkednek. A kecskeméti városi tanács a sok évszázados hagyománya alapján járt el. Elfogadta Kozma Jakab tanácsnok kérését, hogy ez ügyben indítsanak ellene tiszti vizsgálatot. Ennek során tisztázták, hogy a vádak alaptalanok, és ő továbbra is betölthette a magisztrátuson belül korábbi tisztségét. (Néhány hónappal később — a szomszédaink által szertelen nacionalistának kikiáltott — Kossuth a szerb identitású Vukovics Sebőt nevezte ki a magyar kormány igazságügyi miniszterévé! Az ugyancsak szerb Damjanics mindvégig a magyar nemzeti hadsereg egyik meghatározó tábornoka volt, és az aradi 13 mártírunk tagja lett.) Egy évvel később, amikor

25 Kubinyi Ferenc — Vahot Imre: *Kecskemét és a kecskeméti puszták*. 1853. Hasonmás 1980. 98–99.

26 Entz Géza — Genthon István — Szappanos Jenő: *Kecskemét*. 1961. 158–159., ill. 132.

27 Iványosi-Szabó Tibor 1990. 55–70.

a románok Erdélyben a legdrasztikusabb támadásaikat vezették, Nagyszeben csaknem teljes magyar lakosságát lemészárolták, Kecskemétre több száz román hadifogoly került. Az egyik fogoly felesége a piacon történő vásárlása közben vitába keveredett az éjjeliőrrel, aki pálcát emelt rá. A közelben lévők nem az éjjeliőrrel értettek egyet, hanem a román asszony segítségére siettek, sőt bántalmazóját a tanácsnál fel is jelentették. Ezek alapján azt lecsukták, és a kellő büntetés után állásából elbocsátották.²⁸

A néhány idézett példa is egyértelművé teszi, hogy az évszázadokon át gyakorolt vallási türelemnek és a nemzetiségekkel, a kisebbségekkel szembeni empátiának további figyelemre méltó eredménye lett. Ezek ismeretében elmondhatjuk, hogy egy negyven-ezer lakosú város a XVI–XIX. századokat átfogó időszakban — a vallásháborúk, majd a magyar nacionalizmus kibontakozása idején — különben járt el, mint sok közép- és nyugat-európai állam a XXI. században. Az sem lehet véletlen, hogy a napjainkat uraló belpolitikai ellentétek közepette a kecskeméti közgyűlésben gyakorta születnek egyhangú döntések igen fontos gazdasági és kulturális ügyekben.

Tehát joggal reménykedhetünk, hogy Kecskeméten ez a félezer éves hagyomány folytatódik.

28 BKMÖL IV. 1504. b/ 1849. I. 797.